

statek prostoru pro diskusi i na úkor zkrácení příliš dlouhých referátů a využít tak velkého shromáždění zainteresovaných pracovníků k organizování sekcí a setkání se zahraničními účastníky.

Libuše Lišková

Seminář „Společnost ženám — ženy společnosti“

Ve dnech 6.—7. června tohoto roku uspořádala Socialistická akademie v piešťanském hotelu Magnolia celostátní seminář na téma *Společnost ženám — ženy společnosti*. Jeho cílem bylo posunout poznání v oblasti postavení žen v naší společnosti, a to zejména v souvislosti s úsilím, které v tomto směru vyvíjí naše stranické a vládní orgány po XIV. sjezdu KSC. Seminář programově navazoval na loňskou konferenci v Martině.

Úvodní slovo předsedl V. Wágner, předseda ÚV MR Socialistické akademie v Bratislavě. Vyjádřil přesvědčení, že setkání, jehož účastníci jsou jak pracovníci z praxe, tak pracovníci z oblasti výzkumu, přispěje k většímu sblížení teorie a praxe při řešení „ženské otázky“, a apeloval na všechny účastníky, aby aktivně řešili nastolené problémy. Zvláště vydvíhl úsilí Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě, který byl hlavním iniciátorem tohoto setkání.

J. Jančovičová z ústředního výboru Slovenského svazu žen vyjádřila v referátu *Funkce ženy v socialistické společnosti — marxisticko-leninská koncepce řešení postavení ženy v socialistické společnosti* teoretická východiska přístupu k problému postavení ženy. Ve stručném přehledu historického vývoje postavení žen poukázala na změny, k nimž došlo v domácnosti a v rodině až do dnešní doby, kdy je profesionální pracovní činnost zcela oddělena od domova, a tedy i místo vykonávání funkce ženy—pracovnice je odděleno od místa vykonávání funkce ženy—matky.

Prvním předpokladem řešení postavení žen je proto jeho výzkum v kontextu dosaženého stupně výrobních sil a dělby práce ve společnosti. Druhým předpokladem je komplexnost, tj. posouzení všech momentů vstupujících do dané problematiky. Třetím předpokladem je zajištění účasti žen ve výrobním procesu a dosažení jejich hospodářské nezávislosti.

V současné době existují dva základní modely řešení postavení žen — model americký a model socialistický. Americký model předpokládá, že žena je zaměstnána před narozením prvního dítěte a po ukončení výchovy nejmladšího dítěte. Naproti tomu základem socialistického modelu je komplexní a koordinovaná pomoc společnosti ženám, umožňující, aby se žena podílela na životě společnosti téměř nepřetržitě, kromě období nutné péče o novorozence.

V závěru J. Jančovičová upozornila na to, že účast žen na řízení státu a společnosti je též jednou z podstatných determinant rovnoprávnosti žen a je proto třeba, aby ženy ne-

byly jen objektem změny, ale i subjektem aktivně se domáhajícím svých práv.

O opatřeních, které existují v SSSR v oblasti ochrany matky a dítěte, informovala účastníky Ch. M. Abdušukurova, náměstkyně ministra zdravotnictví Tádžické SSR, v referátu *Ochrana matky a dítěte v SSSR*. Na množství statistických údajů dokumentovala přeměny, k nimž došlo v období výstavby socialismu. Uvedla, že v předrevolučním Rusku neexistoval ucelený systém ochrany matky a dítěte, což se mimo jiné projevovalo ve vysoké dětské úmrtnosti (27 % u novorozenců a 43 % u dětí do 5 let). Teprve po Říjnové revoluci došlo ke zvratu a byla schválena ustanovení o osmihodinové pracovní době, o zákazu práce žen v nevyhovujících provozech, o zákazu práce dětí do 15 let. 28. října 1917 byl podepsán dekret o ochraně matky a dítěte. Postupně byla do praxe zaváděna další opatření, jako například povinnost zajistit vhodnou práci těhotným a kojícím matkám, zvýšená lékařská péče o ženy a děti atd. Cílevědomá politika sovětského státu vyvrcholila v opatřeních z r. 1969, v nichž ochrana zdraví byla kvalifikována jako povinnost a jímž byla zavedena profylaxe ve zdravotnictví.

O. Kontšeková z Vysoké školy ekonomické v Bratislavě vyjádřila ekonomický přístup k problému zaměstnanosti žen v referátu *Dynamika ekonomické aktivity žen*. Rozlišila tři hlavní důvody této aktivity: 1. politické, 2. ekonomické, 3. společenské. Politický důvod spočívá v tom, že ekonomická aktivita je základem zrovnoprávnění žen. Ekonomické důvody jsou dva: a) ženy jsou důležitým zdrojem pracovních sil; b) ženy přispívají svou pracovní aktivitou ke zvyšování životní úrovně rodin. Společenské důvody mají také dva aspekty: a) rozvíjení kvalifikační úrovně žen, b) rozvoj osobnosti žen.

Ekonomická aktivita ženy je podmíněna třemi hlavními činiteli: 1. demografickými, 2. ekonomickými, 3. společenskými. Demografický činitel je vyjádřen a) podílem žen v počtu obyvatelstva, b) strukturou skupiny žen podle jejich rodinného stavu. Ekonomický činitel je dán a) vytvářením vhodných pracovních příležitostí pro ženy a vhodnou úpravou pracovní doby, b) snahou po zvyšování životní úrovně, c) kvalifikací žen a vytvářením vhodných podmínek pro tuto kvalifikaci. Společenský činitel závisí na tom, v jaké míře společnost přebírá část domácích prací, tj. zejména jak je rozvinuta síť veřejných služeb a veřejného stravování.

Závěrem referentka vyjádřila přesvědčení, že se nám v dohledné době podaří vyřešit nastolené problémy ekonomické aktivity žen.

Referát na téma *Aktuální problémy vývoje populace* přednesl L. Písa z Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě. Vývoj populace je podle jeho názoru důležitým strategickým činitelem a rozhodne o budoucnosti státu. U nás je populační vývoj nerovnoměrný a projevuje se jednak poklesem počtu nově narozených dětí, jednak narůstáním podílu starších lidí v populaci. Poválečný vývoj populace ovlivňují zejména objektivní faktory

industrializace a urbanizace, což se projevuje přesunem pracovních sil ze zemědělství a lesnictví do sféry průmyslu a stavebnictví a do sféry služeb. Tyto změny vedou k jinému způsobu života, a tedy i k jinému přístupu k plánování rodičovství. Současně působí i faktory docházky do zaměstnání mimo místo bydliště (až 45 %), snaha po zvýšení životní úrovně rodiny, kvalifikace žen a rozvoj služeb. V tomto komplexu faktorů je třeba hledat příčiny, pro něž Československo dosáhlo v letech 1969 až 1970 nejnižší porodnosti vůbec a počet dětí na jednu rodinu představoval 1,3–1,4, to znamená, že v řadě míst se nedosáhlo ani prosté reprodukce. Po populačních opatřeních strany a vlády došlo v r. 1970–1971 k určitému zvýšení porodnosti, ne však podstatnému. Jednou z klíčových otázek řešení populačního vývoje v ČSSR je otázka vyřešení konfliktu rolí žen.

Vliv ekonomické aktivity matky na diferenciaci podmínek života rodiny byl název příspěvku O. Tosecké z Výzkumného ústavu životní úrovně v Bratislavě. Referentka se soustředila na vztah ekonomické aktivity ženy a velikosti rodiny a podrobně se zabývala dvěma vývojovými trendy: a) s růstem ekonomické aktivity ženy klesá porodnost; b) s růstem počtu dětí klesá ekonomická aktivita ženy.

Výzkumy ukázaly, že rodiče většinou plánují dvě děti bez ohledu na to, je-li žena zaměstnána či nikoli. Jako důvody pro menší počet dětí byly uváděny: 1. špatná finanční situace, 2. věk, 3. snížení životní úrovně, 4. zdravotní důvody, 5. problémy s dítětem při jeho umísťování do společenských zařízení, 6. bytové poměry.

Referentka závěrem zdůraznila, že potřeba ekonomické aktivity ženy je dnes nesporná a že zlepšení podmínek v rodině závisí od účinných opatření společnosti.

A. Tonhausarová se ve svém referátu *Služby pro rodinu a děti* dotkla některých palčivých problémů budování a rozmísťování zejména předškolních dětských zařízení. V důsledku nedostatečných demografických analýz došlo k nerovnoměrnému budování těchto zařízení, na což doplatili nejvíce obce s 500–2000 obyvateli; v Čechách je situace o něco lepší než na Slovensku. Největší problémy jsou s jeslemi, lepší situace je v oblasti mateřských školek, které v současné době může navštěvovat 57,6 % dětí. Veřejné stravování v mateřských a základních devítiletých školách může využít 50 % dětí. Je třeba, aby celý komplex těchto problémů byl řešen za účasti expertů z různých oborů.

V posledním referátu semináře se V. Michalová zabývala otázkami *služeb ulehčujících domácí práce* a poukázala na řadu nedostatků v této sféře, které jsou patrné i z hlediska mezinárodního srovnání.

Přednesená témata byla základem plodné diskuse, orientované především k otázkám ekonomické aktivity žen a společenské po-

moci, výchovy k rodičovství a citové výchovy dítěte.

Antonín Gazdík

Sociologické proměnné v postojích rodičů k výchově dítěte

Informace o některých západních a našich výzkumech

Téměř všechny teorie osobnosti vycházejí z předpokladu, že sociální podmínky rodiny jsou pro vývoj dítěte základní. Byly například prokázány významné vztahy mezi tělesným zdravím, inteligencí, jazykovými schopnostmi, delikvencí a sociálním postavením rodiny. Uvádíme zde výsledky studií, které vztahují sociologické proměnné k rozdílům v rodičovském působení na dítě. Výzkumy s tímto zaměřením provedené v našich kulturních podmínkách jsou velmi vzácné, je pravděpodobné, že srovnatelné výsledky — budou-li zjištěny — se budou odchýlovat od trendů, které uvádí zahraniční badatelé, zejména američtí.

Není jisté nutno zdůrazňovat, že budeme-li chtít dospět v sociálních vědách k obecnějším závěrům o vztazích mezi socializací dítěte a sociálním postavením rodiny, bude nutné nejen zjišťovat situaci v různých společnostech na podkladě srovnatelných metod, ale vycházet ze širšího sociálního zařazení rodičů ve struktuře dané společnosti. Proto uvedeme nejprve výsledky některých metodologicky významnějších studií provedených na americké populaci a pak některé dílčí výsledky provedené v našich kulturních podmínkách.

Američtí autoři vycházejí převážně z údajů od tzv. středních vrstev, eventuálně z jejich srovnání s tzv. nižšími sociálními vrstvami pracujících. Tohoto pro naše podmínky neadekvátního výrazu se při diskusi výsledků amerických studií přidržujeme z toho důvodu, že sociální struktura kapitalistické společnosti není v žádném směru srovnatelná se socialistickou sociální strukturou a stěží bychom hledali výstižnější jednoznačné označení. Kdyby se nám to podařilo, hrozilo by nebezpečí automatické generalizace zjištěných vztahů na naše zcela odlišné sociálně ekonomické a kulturní podmínky. Tato problematika byla nedávno podrobně diskutována na stránkách tohoto časopisu J. Houškou.¹

V západních výzkumných přístupech neexistuje dosud jednotka, pokud jde o volbu proměnné, jež by byla nejlepším ukazatelem sociální a kulturní úrovně rodiny. V mnoha studiích je hlavní pozornost věnována vzdělání a povolání nebo příjmu otce, v jiných se věnuje pozornost jen vzdělání matky. Sledování samotného vzdělání matky však není postačující, neboť se ukazují velké difference v postavení rodiny podle povolání otce. Zuckerman a jeho spolupracovníci [12] zjistili, že povolání a úroveň vzdělání rodičů matky jsou mnohem důležitější než vzdělání matky samé.

¹ Houška, J.: *K přístupům marxistické sociologie k analýze socialistické struktury*. Sociologický časopis, 8, 1972, č. 5, s. 494–505.